

KISEBB KÖZLEMÉNYEK

Ismét a főnévi alaptagú szintagmáról*

1. A vonzatosság kérdése hosszú idő óta jelen van a nyelvtudományban. Már az 1800-as évek közepén BRASSAI SÁMUEL az igének és a bővítményeinek a kapcsolatát, viszonyát a Naphoz és annak bolygóihoz hasonlította. Az 1900-as évek derekán ugyanez a viszony TESNIÈRE-t az atomra és annak vegyértékeire emlékeztette. A vonzatosság problémája a mai napig meghatározó témája a nyelvészeti

* UZONYI KISS JUDIT „Gondolatok a főnévi alaptagú szintagmáról” című cikke (MNy. 2003: 323–31) kapcsán.

kutatásoknak. Általában az ígéhez, a melléknévhez kötik a vonzatosságot, de más szófajok is rendelkezhetnek vonzatokkal, így például a főnevek is. Kétségtelen, hogy az igei vonzatosság erősebb kötelek a főnévinél, ez utóbira általában a fakultáció a jellemző. A kötöttségre a főnév szemantikája utal. A vonzatos főnév nem köthető határozott szintaktikai pozícióhoz. A főnévi vonzatok – hasonlóan minden más szófaj vonzataihoz – valamiféle hiányt pótolnak. Az alaptag jelentésének olyan kiegészüléséről van szó, amely valamiféle szintaktikai formában realizálódik. Egyfajta függőségi viszony áll fenn az alaptag és a vonzat között. A szó szemantikai tulajdonságaira a szintaktikai szerkezet ad választ. Az alaptag megkívánja egy másik tag, a bővítmény meglétét, előírja jelentéstípusát s többnyire az alakját is. Az alaptag mellett a bővítménynek is meghatározott szemantikai jegyekkel kell rendelkeznie. A bővíthetőséget tehát a bővítmény fajtája is befolyásolja. Például a *harc a csataterén* esetben a helyhatározó egy lehetséges szabad bővítmény, amely mindössze körülményre utal, míg a *harc az angolok és a franciák között* szerkezet már kötöttséget jelöl, a *harc* szó jelentése az elválasztás–hozzákapcsolás–viszony egyik pólusaként kiegészítésre szorul, még ha nem is kötelező jelleggel. Olyan főnevekre jellemző tehát a vonzatosság, amelyek valamiféle kiegészülésre váró viszony egyik pólusaként szerepelnek tekintet nélkül arra, hogy valamilyen más szófajra visszavezethető vagy egyszerű főnevekről van szó. Egyfajta kiegészülésre váró relatív viszonyról beszélhetünk. Természetesen a szavak abszolút jelentésben is részeseivé válhatnak szószerkezeteknek, de nem olyan módon igénylik a kiegészülést, mintha relatív viszonyról lenne szó.

2. A főnévi vonzatosságot vizsgálva meg kell említenünk az összetett jelző kérdését is, ez pedig nem választható el a *való* funkciójának elemzésétől, mivel ez a terület igen szorosan kapcsolódik a főnévi vonzatok létezésének elismeréséhez. Ha nem is a kezdetektől vizsgáljuk a *való* kérdését, érdemes áttekinteni az utóbbi időszaknak azokat az eredményeit, amelyek a főnévi vonzatokat is érintik.

A) SZABOLCSI ANNA és LACZKÓ TIBOR a strukturális grammatika főnévi szerkezeteket tárgyaló részében a *való*-val alkotott szerkezeteket vizsgálja, s megállapítják, hogy ezek a formák általában a 'tény, cselekvés' jelentésű főnevek mellett lehetségesek akkor, amikor az átalakítható *i*-s vagy melléknévi formává, illetve ha a *való*-val alkotott szerkezet esetragos főnevet tartalmaz (bár ez utóbbi esetben az 'eredmény' jelentés sincs kizárva), így a két jelentésváltozat szintaktikai különbséggel is jár (SZABOLCSI–LACZKÓ 1992: 240–1). A *való*-val kiegészített szerkezet bizonyos esetekben váltakozhat a *történő*, illetve a *történt* formával is (SZABOLCSI–LACZKÓ 1992: 255).

Ugyancsak az *-ás/-és* képzős főnevekkel kapcsolatban KOMLÓSY megállapítja, hogy a *való* jelenléte bizonyos vonzatos szerkezetekben összeférhetetlen a szerkezet többi tagjával, pl. **a kerítés pirosra való festése miatt*, **a pápa Pestre való érkezése* (KOMLÓSY 1992: 501–2). KOMLÓSYval ellentétben azt lehet mondani, hogy ezekben az esetekben a *való* az összetett jelző része, s a felsoroltak nem helytelen mondatok. Másrészt, írja, az igeikötös formák csak a *való* közbeiktatásával alkothatók, pl. *a kerítés pirosra való befestése jó ötlet volt*, **a kerítés pirosra befestése jó ötlet volt*. KOMLÓSYval szemben ismét azt mondhatjuk, hogy a *való* közbeiktatása nélkül is helyesnek tartható a mondat a hátravetett határozóval, pl. *a kerítés befestése pirosra jó ötlet volt*. A hátravetett határozó váltakozhat az összetett jelzővel. KOMLÓSY következtetése az igeikötös és az igeikötő nélküli forma ütközéséről ezért nem tekinthető érvényesnek.

A többes szám és a *való* kapcsolatáról SZABOLCSI ANNA és LACZKÓ TIBOR (1992: 241–51) a következőket állítja. A többes számú alakokban a 'tény, cselekvés' jelentés eltűnik, a többes számú alakok már mást fejeznek ki az ilyen szerkezetekben. Példáik azonban nem egyértelműen ezt jelölik, pl. *Péter ebéd utáni felszólalásai* mondat jelentheti nemcsak a nyilatkozatok sorát, hanem azt is, hogy Péter többször felszólalt. Míg a szerzők szerint csak az előbbi jelentéssel bír a szerkezet. A többes szám véleményük szerint megszünteti a 'tény, cselekvés' értelmezést. Azért nem tartható ez az állításuk, mert így a *való* és a többes szám használata kizárnák egymást. (Zárójelben megjegyzik, hogy a *Péter ebéd után való felszólalásai* mondat csak rosszálló, lekicsinylő árnyalatban fogadható el, ezért figyelmen kívül hagyják.) A szerzők állítása nem helytálló abban a tekintetben sem, hogy itt a *való* je-

lentséskülönbséget okoz, hiszen itt „pusztán” segédszói funkciója van. Megállapítják: a ’tény, cselekvés’ jelentésű szavak birtokosa meghatározott módon értelmezhető, hiszen az az ige alanya vagy tárgya lehet; az ’eredmény’ jelentés birtokosának tágabb értelmezhetőségi kerete van. A ’tény, cselekvés’ jelentésű szavak, azaz a nomen actionisok *hogy* kötőszavas mellékmondatokká vagy főnévi igeneves szerkezetekké alakíthatók át; a *való*-val szerkezetet alkotnak, nemigen többesíthetők; ágens, centrum szerepet adnak a birtokosnak. Az ’eredmény’ jelentésűekre ezek nem jellemzők. Ebből arra lehet következtetni, ha az *-ás/-és* végű főnév a *való*-val áll, a ’tény, cselekvés’ mozzanata jelenik meg a szónak, többes szám esetén pedig az ’eredmény’. Az állítást illusztráló példamondatok azonban nem meggyőzőek: *az oroszlán délután való simogatása veszélyes* – ’veszélyes délután simogatni az oroszlánt’, *’veszélyes, ha az oroszlán délután simogat’’. Nem említik, hogy itt elhagyható a *való* segédszó, amely hátravetett határozós szerkezetet eredményez; a mondat kétértelmű. *Az oroszlán simogatása veszélyes* mondatot a szerzők is kétértelműnek tartják, azonban a *való* közbeiktatásával sem válik egyértelművé a jelentés, ahogy azt állítják. *Az oroszlán simogatásai veszélyesek* – *’veszélyes az oroszlánt ismételtén simogatni’ – ’veszélyesek az oroszlán simogató mozdulatai’: szintén nem világos, hogy miért helytelen az első jelentés. A többes szám és a *való* egymást kizáró volta nem tűnik helytállónak.

A hátravetett határozóról azt írják, hogy a „mértékadó stiliszták” elfogadhatónak tartják, „ha a határozó bizonyos *szókapcsolatok* ’eredmény’ jelentésű főnévi tagjának fogalmi keretéből származik” (SZABOLCSI–LACZKÓ 1992: 256). Általában ezek a főnevek valamilyen beszéd-, írásművet vagy érzelmet jelölnek. A hátravetett határozó szerepelhet címekben is vonzatként, szabad határozóként is (SZABOLCSI–LACZKÓ 1992: 257). Megállapítják, hogy ha nem címekben szerepel, akkor inkább vonzat szerepet tölt be, pl. *János megérkezése Pestre ma is beszéd téma*. Akkor tölti be leggyakrabban a vonzat szerepet, ha az a főnévi csoport, amelyben előfordul, a mondat elején vagy a végén áll, és alanyi vagy tárgyi szerepet tölt be: *Péter befutása a célba a verseny végét jelentette. Ezek figyelték Péter befutását a célba*. Ezzel szemben azt mondhatjuk, hogy tematikusan mindenképpen szélesebb körben jelenik meg a hátravetett határozó vonzatként. A hátravetett határozóval alkotott szerkezet egyenértékű az összetett jelzős szerkezetekkel.

B) Más nézőpontból vizsgálja a *való* kérdését BALOGH JUDIT (1996.). Azt a kérdést veti fel, hogy az összetett jelző valóban beleillik-e a többtagú mondatrészek rendszerébe az összetett állítmány, az összetett alany, az összetett tárgy és az összetett határozó mellett. Ehhez a hagyományosan összetett mondatrészek névszói és segédszói tagját vizsgálja meg. A viszonyrag nélküli névszónak szüksége van segédszóra ahhoz, hogy betölthesse az állítmányi, alanyi, tárgyi, határozói mondatrészszerkezetet, így a segédszó itt képzőszerű álszóként viselkedik. „A nullmorfémás, azaz alanyesetű névszói alak, valamint a tagok egy szinten való elhelyezkedése a szerkezetek ábrázolásakor világosan bizonyítja, hogy az összetett mondatrészeknél a névszói tag sohasem bővítménye az igének, az igenévi résznek. Nem is lehet a bővítménye, mivel ez az ige, igenév nem valódi lexéma, csak segédszó, amely morfémaértékű” (BALOGH 1996: 86). Az összetett alany, tárgy és határozó mindig átalakíthatók összetett állítmány-nyá.

Megállapítja, hogy a *városban lévő (házak)* típusú szókapcsolatokban viszont a névszói rész nem zérómorfémás alak, hanem határozóraggal ellátva alkalmas önálló mondatrészi szerepre. Kimondja, hogy a raggal ellátott szavak határozói bővítményei a mellettük lévő melléknévi igeeknek, tehát nem segédigenevekről van szó, hanem valódi igevekekről, amelyek az ige bővítményét megőrzik. Az igevekek megtartják az ige tárgyát és határozóját. A *városban lévő ház* szerkezetben a *lévő* helyettesíthető például az *álló* tartalmas igenévvel, míg az összetett mondatrészek segédigenevei nem cserélhetők fel tartalmas igevevekkel. BALOGH JUDIT a „Magyar grammatiká”-ban hasonló módon érvel (2000: 138). Ott is azt olvashatjuk, hogy a segédszó és a tartalmas igenév felcserélhető. A *beszéd vmiről, per vkivel* stb. típusú kötött hátravetett határozók szintén „jelzősíthetők”, ezekben a szerkezetekben a határozó már grammatikailag az igenévi jelző bővítménykeretébe tartozik, pl. *vmiről szóló beszéd*. BALOGH JUDIT nem tér ki rá, de ez azért fordulhat itt elő, mert a tartalmas jelentésű igenévek a vonzata megegyezik a főnévével, ellenben ha a *való* segédszóval jelzősítünk, akkor a vonzat már

egyértelműen a főnévhez tartozik. Azt kell mondanunk, hogy van olyan típus, amikor az ige(név) és a főnév vonzata megegyezik, s előfordul olyan eset is, amikor a szerkezeté a vonzat, pl. *vkivel folytatott per*.

A *való*-t, *lévő*-t BALOGH JUDIT önálló lexémának tartja (1996.), mivel bármikor toldalékolhatók, felvehetik jelzett szavuk jeleit és ragjait értelmezőként vagy alkalmilag főnevesülve. Összetett állítmánnyá nem alakíthatók, mert nem annak transzformációi. „S mivel a *való*, *lévő* jelző a *van* állítmány szerkezettaggá süllyedt formája [...], így annak kötelező vonzatát is kötelező vonzatként őrzi meg, vagyis a mondatban önálló jelzői mondatrész” (BALOGH 1996: 88). Vagyis a határozó ezekben a (*a való*-, *lévő*-vel alkotott) szerkezetekben a *van* különféle jelentéseihez járuló kötött bővítmény. BALOGH JUDIT nem tartja a *való*, *lévő* alkotó szerkezeteket összetett mondatrészeknek. Az igenévi tagot a bővíthetőség, az önálló mondatrészi szerep, a helyettesítési lehetőségek, az alaktani jellemzők, az alkalmi szó-fajváltásra való képesség, az átalakítási lehetőségek miatt nem segédigenévnek, hanem önálló lexémának tartja. Ezeket a szerkezeteket szoros szerkezetes jelzőknek véli, amelyekben a jelzői szerepű igenévi alaptagot kötelező vonzat bővíti. Összetett jelzőnek csak az olyan összetett állítmányból létrehozható szerkezetet tartja, amelyben az állítmány kijelentő mód, jelen idő, harmadik személyben is megtartja segédigei tagját, tehát a *marad*, *múlik* segédigék alkalmasak erre az átalakításra.

Ezzel ellentétben LENGYEL KLÁRA összetett jelzőnek nem a *diák maradó* Ákost és a *húszéves múltó* Bencét tekinti, amelyet a nyelv grammatikai okokból nem is használ (LENGYEL 1996.). Összetett jelző viszont a *feladaton való* gondolkodás. Ebben a szerkezetben, a *való* nem a *gondolkodás* jelzője, a *feladaton* pedig nem a *való* vonzata. Ez utóbbi szó szerkezet nem alárendelő szintagma. Morfológiai típusú kapcsolat van közöttük, a *való* segédzó, a vele alkotott szerkezet pedig összetett jelző. Ha a *való*-nak határozói bővítménye lenne ebben a szerkezetben, akkor melléknévi igenévnek kellene lennie, viszont az igenév nem rendelkezhet önállóan az alapigéjétől eltérő bővítménnyel. Nem alakíthatók vissza igévé az alábbi *való*-val alkotott szerkezetek, tehát nem melléknévi igenévről lehet szó, pl. **a gondolkodás a feladaton van*, **az utazás a városba van* stb. Valójában itt az igéből képzett főnevek bővítményeivel állunk szemben, pl. *a feladaton való gondolkodás – gondolkodik a feladaton*. Ezekből a szerkezetekből a *való* segédzó gyakran el is hagyható, pl. *gondolkodás a feladaton*, tehát itt egyértelműen a főnév vonzatáról van szó. A *való* segédzó elhagyása hátravetett határozókat eredményezi. Ha a *való* az alárendelő szintagma főtagjaként szerepelne, vonzatos melléknévi igenévnek tekintenénk, így elhagyása hiányos szerkezetet eredményezne, és nem számolhatnánk a hátravetett határozó fogalmával. Ehelyett viszonzó, amely az igei határozót jelzővé alakítva az igéből képzett főnévhez kapcsolja. Összetett jelzőt alkot a határozóragos, névutós főnévvel, a határozószóval.

A *való*-ra azért van szükség, mert a főnevek legtermészetesebb módon jelzővel bővülnek, az igétől örökölt határozói bővítmények idegenek a főnév természetétől. Általa a határozói bővítményből jelző válik, szerepe a következőkben határozható meg: képzőszéri kapcsolóelem, a grammatikai szó-fajváltást teszi lehetővé, grammatikai melléknevet eredményez.

LENGYEL KLÁRA kiemeli, hogy a *való* (illetve a *lévő*) bizonyos típusú szerkezetekben segédige-szerű vagy félsegédigei funkcióval is rendelkezhet, pl. *vasból való kés*.

A *való* nemcsak az összetett jelző tagja lehet, hanem más típusú szerkezetekben is szerepelhet. Például a *való igazság*, *meglévő baj* esetében tartalmas igéből képzett melléknévi igenevekkel találkozunk, ezekben az igenév létigévé alakítható át. A melléknévi igenév azonban nem vezethető le igéből, pl. a *jó gyermekhez való viselkedés* esetében, de el sem hagyható belőle. Itt már jelentéstöbblettel is számolhatunk, hiszen az ige az 'illő, méltó' jelentést nem hordozza. Nem alakítható igévé, elhagyni sem tudjuk, saját bővítménye van. Emiatt LENGYEL KLÁRA arra következtet, hogy itt már melléknévi alakról van szó.

Az összetett jelző nemcsak az igére visszavezethető főnevek, hanem a melléknévből képzettek mellett is megjelenhet, pl. *az irodalomban való jártasság – jártas az irodalomban*. Nem létigei segédzókat is találunk hasonló szerepben, pl. a *tömeghez intézett beszéd*. Nem említi LENGYEL KLÁRA, hogy nem képzett vonzatos főnevekkel együtt is állhat összetett jelző, ahol az összetett jelzővel szintén

váltakozhat a hátravetett határozó, pl. *a szabad véleménynyilvánításhoz való jog = jog a szabad véleménynyilvánításhoz*. A *való* elhagyható anélkül, hogy hiányos szerkezetet kapnánk, nem alakítható vissza igévé, grammatikai szófajváltó szerepe van.

A „Magyar grammatiká”-ban megtalálhatjuk az eddigiek összegzését (LENGYEL 2000: 254–5): a *való* kopula az összetett jelző megformálásában kap szerepet, nem vezethető le az összetett állítmányból. Egy szerkezetes ige szófajváltása hívja elő, az igék főnévvé képzésével a határozók jelzői értékűvé válnak, és a segédszónak ilyenkor mellékevesítő szerepe van, pl. *Miskolcra utazik – utazás Miskolcra – Miskolcra való utazás*. Melléknévi alaptagú határozós szerkezetre visszavezethető összetett jelzők is vannak. Megkülönböztendő a segédszótól a *való* lexéma, amely különböző jelentésekkel rendelkezik, pl. *nem való* (’illik’) *így viselkedni*. Az összetett jelzős szerkezet mindig visszavezethető ige vagy melléknév alaptagot tartalmazó határozói vonzatos szerkezetre. Ilyen esetekben örökölt vonzatról van szó. Ezzel szemben az önálló jelentéssel bíró *való* melléknévi igenévnek, melléknévnek saját bővítményrendszere van.

3. A főnévi vonzatok létét megkérdőjelezve UZONYI KISS JUDIT a következőket állítja a Magyar Nyelv egyik korábbi számában: „a főnévtől idegen a határozói vonzat, tehát ha mégis megjelenik a mondatban a „vonzatos” főnév, a nyelvi kompetencia sérülésével (vagy szándékos megszegésével) állunk szemben” (UZONYI KISS 2003: 324). Arra keresi a választ, hogy az igéből képzett főnevek megtarthatják-e az ige vonzatait, lehet-e újabb, saját bővítményük, vagy nem a főnévnek a bővítménye a határozó, hanem a mondatban lévő létige melléknévi igenévnek, a *való*-nak, esetleg más igenévnek (UZONYI KISS 2003: 323–31).

Az igéből igenévvé való képzés során az igenév megtartja a bővítményt. Ezt UZONYI KISS JUDIT azzal kívánja egyértelművé tenni, hogy a létigét tartalmazó igenévvvel helyettesíti, pl. *köszönöm az irántam való/mutatkozó/megnyilvánuló jóságot, köszönöm a jóságot, mely irántam van/mutatkozik/nyilvánul meg*. Ez azonban az ellenkezőjét példázza: nem az igének vagy az igenévnek a bővítménye az *iránt* névutó, hanem a főnévé, hiszen más igék mellett is megjelenik ugyanaz a bővítmény. Ez csak akkor lenne kérdéses, ha mindhárom igének lehetne *iránt* vonzata, de tudjuk, hogy a *van* ige nem rendelkezik ezzel a vonzattal. Ellenben a *jóság vki iránt* vonzatos szerkezet jelentéstanilag is indokolt. Ahogy ez a fentebbiek alapján állítható: nem a *való* igenév bővítményéről van tehát szó, mert a *való* elhagyható, s nem alakítható létigévé a szerkezet helyességének megsértése nélkül.

A következő példájában S. HÁMORI ANTÓNIA történeti grammatikabeli példamondatait elemelve azt állítja, hogy a *nincen oth byn theterre valo akarat* mondatban azért nem lehet a bővítmény a főnév vonzata, mert az *akarat* ige tárgyat vonz, az *akarat* pedig legfeljebb ezt a vonzatot tarthatná meg, így az *akarat vmire* agrammatikus. A cikk szerzője azt állítja, hogy itt a *vmi való vmire* szerkezetben a melléknévi igenév célhatározói vonzattal rendelkezik. A történeti grammatikában lévő szerkezetre azonban ez az állítása azért nem lehet helytálló, mert a *való* elhagyható anélkül, hogy hiányos szerkezetet kapnánk eredményül, tehát nem lehet alaptag.

Kezdetyk azrol való Iras. Ezt a mondatot UZONYI KISS JUDIT a következő szerkezetté alakítja át: *kezdetik olyan írás, mely arról van/szól*. Ebben az esetben nem lehet megfeleltetni a két igét egymásnak, mivel a létigének nincs *-ról/-ről* tematikus vonzata a *szól* igének viszont igen, így a főnév is és a *szól* ige is ugyanazzal a vonzattal rendelkezik. Ismét elhagyható a *való* anélkül, hogy hiányos lenne a szerkezet, a létigével pedig helytelen, értelmetlen a mondat.

Játékra való volt neki, munkára való nem volt – **játékra kívánsága volt, munkára nem volt*. Ennél a példánál azt állítja UZONYI KISS, hogy a mondatból a főnév elmaradhat, az igenév viszont nem, csak az igenevet tartalmazó mondat tekinthető grammatikailag helyes szerkezetnek. Az igenevet tartja alaptagnak, mert nem hagyható el úgy, hogy a bővítménye benne maradjon. Ennek ellenére hiányzik az alany az első mondatból, és a jelentése is kérdéses a tényleges főnévi alaptag elhagyása miatt. A második esetben viszont a határozós szerkezet: a *játékra kívánsága*, összetett jelzős szerkezetté alakítható: *játékra való kívánsága*.

A cikk írója azt állítja, hogy a létigét tartalmazó mondatokban a létige különféle vonzataival adja meg a mondat jelentéseit. A létige, írja, 'illik, tartozik' jelentéssel bír a *vmi van vmihez*, pl. *a rizs a sültthöz van* szerkezetben. Nem fogadható el ez az állítás sem, mivel pl. *a kedvem van a sétához* mondatban nem ez a jelentés szerepel. A két szerkezet bár formailag megegyezik, ám jelentéseikben eltérnek. A vonzatok nem ugyanahhoz az alaptaghoz tartoznak. Az efféle általánosítás tévúthoz vezethet.

A *dolga/ügye/esete van valakivel* kapcsán UZONYI KISS JUDIT úgy érvel, hogy ezekben a szerkezetekben a főnevek szabadon cserélhetők, az ige pedig változatlan marad. Ezzel ellentétben azonban azt mondhatjuk, hogy itt párhuzamos szerkesztésmódról van szó, a létigét is felválthatja más tartalmas ige ebben a szerkezetben, pl. *adódik/bonyolódik/alakul*. Ezek alapján nem jelenthetjük ki, hogy a *dolog* főnévnek *vkié, vkivel* a vonzata, mert több ige is behelyettesíthető a vele alkotott szerkezetbe. Mondhatjuk ezt annak ellenére, hogy a főnév vonzata különféle igék mellett is ugyanaz marad, pl. *kedve támad, kerekedik vmire*. A létige mindazonáltal nem rendelkezik a *vmije van vkivel* kötött szerkezettel. A fenti szerkezetekben a *van* más jelentésű, mint a többi *való*-val alkotott szerkezet (*játékra való kívánság*), emiatt is helyettesíthető másképpen.

Az S. HÁMORI ANTÓNIA idézte példákról a következőket írja: „Az kétségtelen, hogy már az ómagyar korban kezd kialakulni egy olyan – grammatikailag hiányos – szerkezet, amikor a mondatból elmaradván az igenév, a legtöbb esetben a határozó a főnév mögé kerül” (UZONYI KISS 2003: 327). A szerző szerint tehát grammatikailag hiányos a hátravetett határozóval alkotott szerkezet, pl. *tépelődés a problémán, út a pokolba* stb. Ha az eddigi érvelése szerint az ehhez hasonló esetekben tulajdonképpen a *való* bővítményeiről van szó, így pl. *a problémán való tépelődés* esetében, hogyan lehetséges, hogy agrammatikus a *tépelődés a problémán van* szerkezet, miért hagyható el a szerkezetből a *való*, és ez miért nem eredményez hiányos szerkezetet?

UZONYI KISS JUDIT úgy véli, hogy helyhatározói vonzata csak az igének vagy az igenévnek lehet, ezért nem is létezik ilyen főnévi bővítmény. Ha az *érkezik* igéből főnevet képezzünk, amely újabb jelentést ezzel nem kap, akkor az *érkezés* már nem tarthatná meg a *vhonnan* vonzatot, holott „csak” egy képzővel láttuk el, hogy főnévi szerepbe kerülhessen? A *vhonnan* vonzat a szerző gondolatmenetéből kiindulva már a *való* vonzata lenne? Ez egyúttal azt is jelenthetné, hogy a *való*-nak, így a *van* igének rendelkeznie kellene az összes olyan jelentéssel és vonzattal is, amellyel az összes vonzatos ige a vonzatával együtt rendelkezik. Arra az ellentmondásra jutnánk, hogy a *Pestre érkezést*, valamint a *Pestre való érkezést* kétféleképpen kellene elemeznünk.

4. Mindent összevetve elmondhatjuk, hogy UZONYI KISS JUDIT állításával ellentétben léteznek főnévi vonzatok. Az általa említett esetekben nem melléknévi igenévi vonzatokról van szó: az átalakítási és elhagyhatósági kritériumok is ezt igazolták. Hiba a főnévvel megegyező tartalmas igevonzattal való magyarázat, mert nem egyértelműsítik a problémát, csak szerkezeti (és vonzatbeli) azonosságot eredményeznek. Az, hogy UZONYI KISS JUDIT alárendelő összetett mondatát alakítja át az egyszerű mondatokat, s ezzel igei, igenévi alakokat illeszt a szerkezetbe, s így az egyszerű mondat esetében következőképpen hiányzó alaptagról beszél, azt engedi gondolni, hogy azok az egyszerű mondatok, amelyek főnevet vonzataikkal együtt tartalmaznak, mind hiányosak vagy kétértelműek.

Láthatjuk, hogy az összetett jelző kérdése a főnévi vonzatok létjogosultságával is összefügg. Megkülönböztetendő ebben a tekintetben a *való* igenévi és segédzői funkciója egymástól. E két funkció szétválasztásával közelebb tudunk kerülni a főnevek és vonzataik meghatározásához, vizsgálatához is.

A hivatkozott irodalom

- BALOGH JUDIT 1996. Van-e a magyarban összetett jelző? Magyar Nyelvőr 85–92.
 BALOGH JUDIT 2000. A főnév. In: KESZLER BORBÁLA szerk. 2000: 127–41.
 KESZLER BORBÁLA szerk. 2000. Magyar grammatika. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp.
 KIEFER FERENC szerk. 1992. Strukturális magyar nyelvtan. I. Mondattan. Akadémiai Kiadó, Bp.

- KOMLÓSY ANDRÁS 1992. Régecskék és vonzatok. In: KIEFER szerk. 1992: 299–527.
- LENGYEL KLÁRA 1996. Van a magyarban összetett jelző! Magyar Nyelvőr 195–209.
- LENGYEL KLÁRA 2000. A segédigék és származékaik. In: KESZLER szerk. 2000: 252–8.
- SZABOLCSI ANNA–LACZKÓ TIBOR 1992. A főnévi csoport szerkezete. In: KIEFER szerk. 1992: 179–298.
- ÚZONYI KISS JUDIT 2003. Gondolatok a főnévi alaptagú szintagmákról. Magyar Nyelv 323–31.

KISS MARGIT